

Mészáros Zoltán[✧]

Katonaszív. Vághó Ignác parainézise a Ludovika Akadémia Közlönyében

DOI 10.17047/HADTUD.2025.35.2.54

1906-ban hat egymást követő lapszámban Vághó Ignác százados, a Ludovika Akadémia tanára, az intézeti folyóirat – a *Ludovika Akadémia Közlönye* – szerkesztője, rovatvezetője és állandó szerzője, „Katonaszív” címen jelentetett meg cikksorozatot, melyek részben fiktív levelek, részben pedig szónoki beszédek voltak. A sorozat 17 általános és katonai erényt tárgyal, melyekhez felvonultat számos magyar és klasszikus szerzőtől származó idézetet, történelmi és kulturális példát, tanulságos történetet. A sorozat a hosszú 19. század családként értelmezett magyar katonai felfogásának lenyomata, ilyen értelemben érdekes korrajz is.

KULCSSZAVAK: magyar királyi Honvédség, Ludovika Akadémia, Ludovika Akadémia Közlönye, katonai tudományos folyóirat, honvéd tisztképzés, erkölcsi nevelés

A Soldier's Heart. Ignác Vághó's Paraenesis in the Ludovika Academy Bulletin

In 1906, in six consecutive issues, Captain Ignác Vághó, professor at the Ludovika Academy of the Royal Hungarian Defence Forces, editor, columnist and permanent author of the institute's journal – *Ludovika Academy Bulletin* – published a series of articles, partly fictional letters and partly oratorical speeches, entitled „A Soldier's Heart”. The series discusses 17 general and military virtues, with quotations from Hungarian and classical authors, historical and cultural examples, and instructive stories. The series is an imprint of the Hungarian military concept, interpreted as a family in the long 19th century, and is also an interesting historical sketch.

KEYWORDS: Royal Hungarian Defence Forces, Ludovika Academy, *Ludovika Academy Bulletin*, military scientific journal, military officer training, moral education

✧ Nemzeti Közszerzői Egyetem Egyetemi Könyvtár, főigazgató; Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz – *Ludovika University of Public Service University Library, general director; Ludovika University of Public Service Doctoral School of Military Sciences, doctoral student; e-mail: meszaros.z@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0001-8812-2376>*

A Ludovika Akadémia Közlönye

A *Ludovika Akadémia Közlönye* az első folytatólagosan megjelenő magyar nyelvű katonai szakfolyóirat, mely 1873. november és 1907. december között látott napvilágot. Szerkesztői és a szerzők zöme a Ludovika Akadémia tanári karának tagja volt. A folyóirat jelentős hatást gyakorolt a magyar katonai szaknyelv fejlődésére, továbbá a hadtudomány és a katonai műszaki tudományok alakulására is, részben önálló tanulmányokon, részben pedig külföldi szakirodalmat bemutató referáló cikkeken keresztül.¹ Arra, hogy 34 éven keresztül általános és meghatározó forrás volt, az előfizetői jegyzékek tanúskodnak,² melyek alapján látható, hogy a lap a magyar királyi Honvédség minden alakulatához, továbbá a társszervekhez és a nagyobb tudományos és közgyűjteményeken keresztül szélesebb olvasóközönséghez is eljutott.

Vághó Ignác

Vághó Ignác³ 1856. szeptember 14-én született Pápán. Középiskolai tanulmányait Veszprémben és Budapesten végezte, majd teológiai és bölcseleti stúdiumokat folytatott. Katonai pályafutása 1878-ban kezdődött, amikor esküt tett a pápai 72. honvéd zászlóaljnál (november 20.). 1879. július 1-jén történt első előléptetése (tizedes, címzetes szakaszvezető). A Ludovika Akadémia előkészítő (1879/1880. tanév), majd tisztképző (1880/1881. tanév) tanfolyamainak elvégzését követően előbb tizedes, címzetes őrmester (1880. október 14.), majd 1881. szeptember 1-től nevezték ki hadapróddá címzetes őrmesteri rendfokozattal (2. rangszámon),⁴ ahonnan 1881. december 1-jével a zala-muraközi 78. zászlóaljhoz helyezték át.⁵ Katonai előmenetele: 1882. február 1-től tiszthelyettes,⁶ 1883. május 1-től számítandó ranggal hadnagy (8. rangszámon),⁷ 1889. szeptember 1-jei ranggal főhadnagy (8. rangszámon)⁸ a 20. honvéd gyalog féldandár állományában, 1895. május 1-jei ranggal II. osztályú százados (32. rangszámon)⁹ a honvédségi Ludovika Akadémián, 1897. május 1-jei ranggal I. osztályú százados¹⁰ a nagykanizsai 20. honvéd gyalogezrednél, 1909. május 1-jei ranggal őrnagy

1 A *Közlöny* szerzői és szerkesztői 30–50 folyóiratot szemléltek folyamatosan, a szerkesztőség pedig önállóan is előfizetett lapokra. Pl. 1887-ben 17 folyóíratra (az Osztrák–Magyar Monarchiából 4 magyar és 3 német nyelvű lapra, továbbá 4 német, 2 francia és 1-1 svájci, olasz, brit és orosz periodikára), melyek felhasználásával csak abban az évben 512 cikk született.

2 A *Közlönyben* először 1882-ben nyilatkoznak az előfizetőről. Részletes táblázatot 1890-ben közölnek először, majd 1898-ban és 1900-ban név- és tartózkodási hely szerinti jegyzéket is. Az előfizetők száma 398 (1880) és 2000 (1907) között mozgott, ám ezek a számok nem tükrözik, hogy valójában hány olvasóhoz jutott el a folyóirat, hisz számos kerületi parancsnokság, dandár, ezred, minisztériumi és központi szervezet, tiszti kaszinó, könyvtár is az előfizetők között szerepel.

3 Dezséri Bachó 1930, 982; Istvánffy 1899, 705; Szinnye 1891; NN 713713.

4 Dezséri Bachó 1930, 898; *Rendeleti Közlöny*, VIII. évf. 19. sz. (1881. 09. 04.) 121.

5 *Rendeleti Közlöny*, VIII. évf. 27. sz. (1881. 11. 21.) 183.

6 *Rendeleti Közlöny*, IX. évf. 3. sz. (1882. 02. 02.) 22.

7 *Rendeleti Közlöny*, X. évf. 29. sz. (1883. 10. 30.) 251.

8 *Rendeleti Közlöny*, XVI. évf. 46. sz. (1889. 08. 17.) 309.; a 20. honvéd gyalog féldandár állományában.

9 *Rendeleti Közlöny*, XXII. évf. 18. sz. (1895. 04. 28.) 80.; a Ludovika Akadémia állományában.

10 *Rendeleti Közlöny*, XXIV. évf. 16. sz. (1897. 04. 24.) 68.

(1. rangszámon)¹¹ a Ludovika Akadémiánál, 1912. november 1-jei ranggal alezredes (1. rangszámon),¹² 1915. május 1-jei ranggal ezredes (15. rangszámon).¹³

A Ludovika Akadémián 1889. október 1-től tanított¹⁴ 1895. szeptember 30-ig.¹⁵ 1896-ban századparancsnok Nagykanizsán a 20. honvéd gyalogezrednél, és az altisztképző iskola parancsnoka 1897. szeptember 30-ig.¹⁶ 1897. október 1-től¹⁷ egészen nyugdíjazásáig, azaz 1916. november 30-ig¹⁸ ismét a Ludovika Akadémián szolgált. Oktatott tárgyai: általános történelem, hadseregszervezés, csapatszolgálat, katonai iránytan, közigazgatás. A tanításon kívül osztálytisztii teendőket is ellátott, továbbá a *Ludovika Akadémia Közlönyének* szerkesztője, rovatvezetője.¹⁹ 1897-től a honvédelmi miniszter megbízásából „terjedelmesebb írásbeli munkálatok” (például a *Hadseregszervezet* c. jegyzet) elkészítésével is foglalkozott.²⁰ Pilch Jenő, Breit József, Szabó Lajos, Gabányi János és Gyalócai Jenő mellett a Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottsága 1911-ben segédtagjává választotta.²¹

1916. december 1. és 1918. december 31. között nyugállományú ezredesként tényleges szolgálatban a becsületügyi bizottság tagja, majd 1919. január 1-én helyezték vissza nyugállományba.²²

Elöljárói jellemzéseiben kiemelték tanári és előadói képességeit, szabályismere-tét, továbbá szilárd, következetes jellemű, szorgalmas tisztként írták le. Jó úszó és lövész volt, járatos a könyvmdászatban és a gyorsírásban, valamint zongorázott.²³

1887. június 20-án nősült, felesége Szalmay Teréz. Három gyermekük született: László József Károly (1888. március 22.), Elemér Sándor (1889. július 26.) és Margit Georgina Teréz (1890. augusztus 11.). Nyugdíjazását követően is Budapesten élt az

11 *Rendeleti Közlöny*, XXXVI. évf. 15. sz. (1909. 04. 28.) 141., 1909. május 1-ei ranggal.

12 *Rendeleti Közlöny*, XXXIX. évf. 37. sz. (1912. 10. 31.) 368., 1912. november 1-ei ranggal.

13 *Rendeleti Közlöny*, XLII. évf. 41. sz. (1915. 05. 05.) 481., 1915. május 1-ei ranggal.

14 *Rendeleti Közlöny*, XVI. évf. 53. sz. (1889. 09. 13.) 352.; a 3686./eln. sz., 1889. szeptember 8-án kelt honvédelmi miniszteri rendelet értelmében Vághó Ignác főhadnagyot (20. honvéd félbandár) az 1889/90. tanév kezdetétől fogva a Ludovika Akadémia tanára.

15 *Rendeleti Közlöny*, XXII. évf. 27. sz. (1895. 06. 29.) 137.; a 4434./eln. sz., 1895. augusztus 6-án kelt honvédelmi miniszteri rendelet értelmében tanári alkalmazása alól szeptember hó végén felmentik és csapatteste létszámfeletti állományából való törlés mellett 1895. október 1-től a nagykanizsai 20. honvéd gyalogezred 2. zászlóaljához osztja be.

16 HM HIM HL AKVI 31257.

17 *Rendeleti Közlöny*, XXIV. évf. 37. sz. (1897. 09. 04.) 168.; az 5398./eln. sz., 1897. augusztus 31-én kelt honvédelmi miniszteri rendelet értelmében 1897. október 1-től a Ludovika Akadémia tanárává nevezik ki, a Ludovika Akadémia állományába való áthelyezés és csapatteste létszám feletti állományában való meghagyás mellett. *Rendeleti Közlöny*, XXVIII. évf. 38. sz. (1901. 08. 24.) 186.; a nagykanizsai 20. honvéd gyalogezredből áthelyezik a Ludovika Akadémiára (4591./eln., 1901. aug. 19. miniszteri rendelet).

18 *Rendeleti Közlöny*, XLIII. évf. 142. sz. (1916. 11. 18.) 2911.; Az uralkodó 1916. november 2-án kelt legfelsőbb elhatározása értelmében (22572./eln. sz., 1916. november 10.) Vághó Ignác helyi alkalmazású ezredes saját kérelmére nyugállományba helyezi 1916. december 1-től, egyidejűleg pedig „megparancsolni méltóztatott, hogy nevezettnek az évek hosszú során tanári minőségben teljesített kitűnő szolgálatait a legfelsőbb dicső elismerés tudtul adassék.”

19 Dezséri Bachó 1930, 982.

20 HM HIM HL AKVI 31257.

21 Szabó 1995, 111.

22 HM HIM HL FÜV 517 d.

23 HM HIM HL FÜV 517 d.

Üllői út 121. II. 6. alatti lakásában,²⁴ 1920. május 31-én, hajnali egy órakor a Budapesti Honvéd Helyőrségi Kórházban érte a halál.²⁵

Szolgálatiért megkapta a Katonai Érdemkeresztet (1901)²⁶ és a Ferenc József Rend lovagkeresztjét (1908),²⁷ valamint a Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya kitüntetését (1913).²⁸

Számos írásműve látott napvilágot. Ezek közül a legfontosabbak: *Katonai olvasókönyv a magyar kir. honvédség iskolái számára.* (Szerk. Vághó Ignác. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1886.); *Hadseregszervezet a m. kir. honvédségi Ludovika Akadémia tanfolyamai számára.* (Szerk. Hazai Samu, Vághó Ignác. Budapest, Pallas, 1891); *A hadviselés elemei. Adalékok a hadtörténelem tanulmányozásához.* (Woinovich Emil, ford. Vághó Ignác. A Ludovika Akadémia Közlönyének melléklete, 1895.); *Adalékok a m. kir. honvéd Ludovika Akadémia történetéhez.* (A Ludovika Akadémia Közlönyének melléklete, 1899.)

A Ludovika Akadémia Közlönyében is rendszeresen publikált: *A katonai nevelésről* (1885/12., 943–952); *A szolgálati szabályzat tanításának módszere az altiszt-képző és legénységi iskolákban, továbbá olvasókönyv a legénység használatára* (1886/6., 415–429); *A katonai műnyelv* (1892/1., 90–101); *Az orosz tisztképző iskolái* (1893/5., 498–510); *A jövő fegyverei* (1893/10., 794–799); *Az orosz gyalogság támadása* (1893/11., 913–926); *Mit ír egy németorosz katonai folyóirat felőlünk és népfölkelésünkről?* (1894/12., 1093–1100); *Albrecht főherceg tábornagy [nekrológ]* (1895/3., 177–181); *Fonjunk koszorút!* (1898/1., 1–9); *Erzsébet királyné életéből* (1898/11., 798–869); *A lovasság tevékenysége a jövő háborúban* (1900/10., 1002–1022); *A magyar katonai műnyelv* (1901/11., 1166–1175); *A jellemképzés nevelő- és képzőintézeteinkben* (1903/12., 1494–1504); *Búcsúzó* (1907/12., 1367–1374).

Katonaszív

Vághó Ignác százados a Közlöny 1906. évi (33. évfolyam) hat lapszámában, 79 oldalon keresztül közölte *Katonaszív* című cikksorozatát.²⁹ A sorozat egyes részei részben fikatív levelek, részben formailag kötetlen esszék, melyek főleg a szónoki beszédhez állnak közel. Az eredeti elképzelés a levélformátum volt, de a szerző ezt a narratívát nem minden esetben tartotta. A szűzsé egy apa levelei különböző korú fia/fiai számára, melyben a szülő erkölcsi intelmekkel látja el katonai pályát választó gyermekét/gyermekait. A sorozat első részének bevezető sorai ezt az alaphelyzetet vázolják:

24 HM HIM HL FÜV 517 d.

25 A halotti anyakönyv szerint életkora 64 év volt, vallása római katolikus, házastársának családi és utóneve ismeretlen, szüleinek családi és utóneve ismeretlen. A halálozás helye: Budapest, Gyáli út 17., lakcíme: Budapest, IX. ker., Üllői út 121. A halál oka tüdőgyulladás. Lásd 1920. évi Halotti anyakönyv, Budapest, IX. ker., 3499.

26 *Rendeleti Közlöny*, XXVIII. évf. 23. sz. (1901. 05. 15.) 115.; az uralkodó május 7-én kelt elhatározásával (rend. sz. 3583/eln., 1901. május 9.) adományozza a Katonai Érdemkeresztet.

27 *Rendeleti Közlöny*, XXXV. évf. 26. sz. (1908. 08. 18.) 216.; az uralkodó augusztus 12-én kelt elhatározásával kitűnő szolgálata elismerésül a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta (rend. sz.: 8049/eln. sz., 1908. augusztus 13.)

28 *Rendeleti Közlöny*, XL. évf. 69. sz. (1913. 12. 27.) 704.; a honvédelmi miniszter 1913. október 1-ével a 2. osztályú Tiszti Szolgálati Jelet adományozta (14332/eln. sz., 1913. december 24.)

29 *Ludovika Akadémia Közlöny*, 1906/5., 638–646; 1906/6–7., 787–793; 1906/8–9., 901–910; 1906/10., 1036–1050; 1906/11., 1236–1249; 1906/12., 1377–1403.

„[Katonaszív] címen egy a katonai nevelés terén régóta működő bajtársunk több levelet küldött hozzánk. A szerző ezen a katonai nevelő és képzőintézetek növendékeinek szánt leveleiben erkölcsi fogalmakat és szabványokat magyaráz, tehát erkölcsi oktatást nyújt, így akarván támogatni az iskolát az erkölcsi képzés munkájában. Minthogy az erkölcsi nevelés legfontosabb feladata, s ezért uralkodó s vezérlő eszméje is a katonai nevelő- és képzőintézeteknek, e levelek pedig felette alkalmasak arra, hogy az erkölcsi kötelmeket és eszményeket mind a szívben, mind az értelemben megrögzítsék: örömmel közöljük őket s rájuk ifjabb bajtársaink figyelmét is felhívjuk.”³⁰

Az írások bővelkednek főként klasszikus ókori és különböző korok magyar szerzőinek idézeteivel, példabeszédekkel, tanulságos történetekkel. A szerző témaválasztása nem előzmény nélküli, hisz 1886-ban jelent meg *Katonai olvasókönyv a magy. kir. honvédség iskolái számára*³¹ című könyve, mely különböző erkölcsi princípiumok köré gyűjtött válogatott idézetek gyűjteménye. Előszavában a mű létrehozásának indokaként a következőket nevezi meg: „Soha nem volt több szükség az erkölcsi erőkre és bátorságra, mint ma, az előrehaladt fegyvertechnika korában; soha sem kellett a katonának készületebbnek lenni a halálra, mint a mai, gyilkoló háborúk idejében: soha sem volt tehát nagyobb szükség az igazi katonai erényekre, a király és haza iránti szeretet magasztos érzelmeire, mint jelenben.

Mert mi adna a honvédnek erőt a katonai hivatás teljesítésével járó fáradalmak elviselésére, a veszélyek legyőzésére; s a hivatásával járó önfeláldozásra mi késztené, ha nem a haza és király iránti szeretet? E két erényt kell honvédeinkbe oltani; e két erény lesz használhatóságuk mértéke. [...]

Mivel pedig ezek elérésére az utat sem nem egyengeti, sem elő nem készíti a népnevelés, szükségesnek találtam [...] egy katonai olvasókönyv szerkesztése által segíteni.”³²

A *Katonaszív* című cikksorozat a *Közlöny* 1906. évi hat, egymást követő számában jelent meg, s 17 különböző morális témát érint, melyek a következők (táblázatot lásd a következő oldalon):

30 [Vághó] 1906a, 638.

31 Katonai olvasókönyv a magy. kir. honvédség iskolái számára. Szerkesztette: Vághó Ignác m. k. honvédhadnagy, zászlóalj segédtiszt. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1886. A címlapon szerepel továbbá: „A honvédelmi miniszter úr ő nagyméltóságának 1886. évi 40241/I számú rendeletével csapatiskolák számára elfogadva.” A 141 oldalas, kis alakú (nyolcadrét) könyvecske méretéből adódóan is alkalmas arra, hogy utazás vagy gyakorlat során is kéznél legyen. Kilenc, római számmal jelölt tartalmi egységre tagozódik, melyek a következők: I. Honfoglalás; II. Haza, hazaszeretet, hazafiság; III. Király, korona; IV. Oktatók, élet- és jellemrajzok; V. Tények, adomák; VI. Történeti mondák, elbeszélések; VII. Önfeláldozás; VIII. Katonai hivatás és állaskötelmek; IX. Csata. Az egyes egységeken belül szépírodalmi és bölcséleti részletek, beszédek, idézetek, kisebb részben pedig forrás nélküli anekdoták szerepelnek.

32 Vághó 1886, 4–5.

1. táblázat.
A Katonaszív fejezetei
 (A szerző szerkesztése)

sor-szám	cím	lapszám	oldalszám	terjedelem (oldal, nagyságrend)
1.	<i>A pályára hivatás kell</i>	5.	638–646	2,5
2.	<i>Erkölcsiség</i>			5,5
3.	<i>A király iránti szeretet és hűség</i>	6–7.	784–793	3
4.	<i>A hazaszeretet</i>			6
5.	<i>Takarékosság</i>	8–9.	901–910	7
6.	<i>Engedelmesség</i>			2,5
7.	<i>Bátorság, vitézség</i>	10.	1036–1050	8,5
8.	<i>A jellem</i>			7
9.	<i>A kötelesség</i>	11.	1236–1249	6
10.	<i>A lelkiismeret</i>			2,5
11.	<i>A munka</i>			4
12.	<i>Állhatatosság</i>			1,5
13.	<i>A gyermeki kegyelet</i>	12.	1377–1403	5,5
14.	<i>A testvéri szeretet</i>			2
15.	<i>Az idősbek és ősök tisztelete</i>			3
16.	<i>A barátság</i>			9,5
17.	<i>Szorgalom</i>			7

A pályára hivatás kell; Erkölcsiség

A sorozat első darabja „kedves fiam” megszólítással kezdődő levél,³³ melyben a szerző következetesen ragaszkodik is a fiktív levél formai elemeihez. A téma stílszerűen a pályaválasztás és a hivatástudat, melynek kibontását általános érvényű és mindenkor aktuális felütéssel kezdi – ti. a 17-18 éves fiatalok számára komoly kihívás kiválasztani a hozzájuk leginkább illő pályát. A továbbiakban egy katonacsaládot vázol fel, ahol a szerző apaként már fia gyermekkorában, játékaik során megfigyelte a katonai pályára irányuló hajlamot, amit csak megerősített a középiskolai nevelés. Mindezek miatt a Ludovika Akadémiát javasolja, hogy ott fejlessze képességeit, ismereteit és készüljön a hivatásra, mely során a királynak és a hazának szentelheti életét. Óva inti fiát a katonai pályát csak a külsőségek miatt választók példájának követésétől, és örömet fejez ki azért, mert úgy érzi, a fiú lelkét betölti a hazaszeretet és a királyhoz való hűség. E kettőben látja boldogságának zálogát, a levél zárásaként pedig Vághó megfogalmazza a tételmondatot: „A hazaszeretet s a királyhoz való tántoríthatatlan hűség ama sarkkövek, melyeken a fegyveres hatalom ereje alapszik; a királyhoz való

33 [Vághó] 1906a, 638–640.

hűség és a hazaszeretet ama forrás, melyből a hivatásért buzgó lelkesedés fakad, a hivatásért lángoló lelkesedés viszont az a hathatós életerő, mely a pálya nehézségein átsegít, folyton előbbre, előbbre vezérel.”³⁴

Az 1886-ban kiadott *Katonai olvasókönyv* leghosszabb fejezetét, a teljes tartalom közel egyharmadát Vághó a hivatástudatnak szentelte (VIII. Katonai hivatás és állás-kötelmek). A Katonaszív sorozatának egyes darabjaiban gyakoriak a példázatok és idézetek, ám A *pályára hivatás kell* című levélben mindösszesen egy ókori példát említ (Lükurgosz spártai arkhón törvényét, melyben az újszülöttek bölcsőjéül pajzsokat rendel el), valamint egy ismeretlen forrású idézetet illeszt a szövegbe. A *Katonai olvasókönyv*, melyet joggal tekinthetünk a most vizsgált cikksorozat előképeként, bővelkedik a hivatástudatot erősítő klasszikusok (így Kölcsey, Vörösmarty, Jókai) idézeteivel, különösképpen pedig rövid elbeszélésekkel (például Szondi György, Kinizsi Pál, Zrínyi Miklós történetei, de olyan kevésbé ismert katonáké is, mint Szécsy Dezső önfeláldozása a 14. századból, Zab őrvezető hősiessége 1848-ból vagy a közelmúltból Tóth József 48. gyalogezredbeli közkatona bátorsága), melyek magyarázata során Vághó a *Szolgálati szabályzat* egy-egy vonatkozó pontjára mutat rá.

A *Közlönyben* olvasható levél négy sarkalatos pontban határozza meg a katonai hivatás választásának helyességét. Egyrészt a katonai hivatás, azaz a közjó fegyveres szolgálata önkéntes – kényszermentes – döntés következménye, mely élethosszig tartó döntés, és melyet megalapozhatnak a hajlam és az otthonról hozott minták. Mindez azonban kevés, tehetségre is szükség van – morális oldalról ezt a professzionális autonómia és professzionális felelősség egészíti ki. A levél záró, hangsúlyos fejezete a hazaszeretetről és a királyhoz való tántoríthatatlan hűségről szól. Ezek a katonai hivatásgyakorlás egyéni és közösségi szintjén egyaránt megvalósuló, hatékonyságot elősegítő elemek, hisz az egyes katona szintjén a hazaszeretet és hűség erősíti a bátorságot, közösségen belül pedig erősíti az összetartást.³⁵

Az 5. lapszámban megjelent második levél címe: *Erkölciség*,³⁶ címzettjei ezúttal „kedves fiaim”, akikről annyi tudható, hogy a hadapródiskolát³⁷ most kezdő fiatalok. A levél tárgya a *Szolgálati szabályzat* 3. § 15., azaz: „A honvéd erkölcsössége, mint kötelességérzetének, hűségének és megbízhatóságának támasza, a szolgálatra nagy jelentőséggel bír.”³⁸ Terjedelme az előző levélnek több mint duplája.

Vághó definíciója szerint „Az erkölcs ama bennünk rejlő szabályozó erő, mely cselekedeteinket igazgatja. Az erkölcsiség, mint bizonyos érzület alakul ki bennünk. Ezen érzület ama legbecsesebb tulajdonunk, mely a jót önmagáért helyesli és kedveli, nem pedig anyagi haszonért vagy személyes érdekből. Az emberen annyi zsarnokkodó önző hajlamok feláldozására az erkölcs bír bennünket.”³⁹

34 [Vághó] 1906a, 640.

35 Vö. Boda 2018, 150–151.

36 [Vághó] 1906a, 640–646.

37 Az 1898-as katonai iskolai reform eredményeként hoztak létre két honvéd hadapródiskolát (Pécsett és Nagyváradon). Ezekben az intézményekben 14–16 éves, a középiskola alsó négy osztályát elvégzett fiatalok tanulhattak. Vö. Négyesi 2021, 154–161.

38 Szolgálati szabályzat 1897, 19.

39 [Vághó] 1906a, 641.

Az erkölcsi jellem, annak fejlesztése a Ludovika Akadémia képzési programjában a kezdetektől jelen volt – erről tanúskodnak a korai tantervek és szabályzatgyűjtemények is. Ezekből tudhatjuk, hogy a tisztek jellemes viselkedését kapocsként értelmezték a katonai és a hagyományos emberi értékek között, ugyanakkor a katonai erkölcsösségre magasabb rendű értéknek tekintettek. Ennek oka egyrészt a hadsereg nemzeti jellemet meghatározó tulajdonsága, másrészt az egyes katonák hivatásukból fakadóan önfeláldozást vállaló magatartása. Fontos megemlíteni, hogy a megszerezhető tudás és elérhető edzettség mellett egyaránt meghatározó volt az erkölcsi jellem fejlesztése.⁴⁰

A szabályzat értelmében az erkölcsösség a kötelességtudat, a hűség és a megbízhatóság alapja. Ezek közösségspecifikus értékek, melyek főként a mindennapi életvitelből származnak és szocializáció útján sajátíthatók el – melynek helyszínei lehetnek a különböző katonai iskolák és maga a hadsereg is.⁴¹ Vághó szerint ez – tehát a megszokás, azaz minta –, illetve a született hajlam befolyásolja alapvetően az erkölcsi előrehaladást, mely folyamatosan fejlesztendő terület, ami a cselekedetek, azaz meghozott döntések útján képes alakulni. Bár alapvetően gyakorlati terület, bizonyos olvasmányok – jeles férfiak életrajzai – útján jó példákat ismerhet meg az ember. Ehhez javasolja Szitnyai Elek⁴² *Tanulmányok* c. munkáját, melyen keresztül bemutatja az életrajzok helyes olvasásának módját, ami a következő. 1. Megismerni az életrajzok szereplőinek háttérét, erkölcsi fejlődésük eszközeit. 2. Megvizsgálni az eltevelyedéseket, melyekből tanulságok szűrhetők le. 3. Nyomon követni, hogy miként küzdöttek meg nyomasztó szegénységgel/elnyomással/üldöztetéssel etc., mely az egyéni tragédiákon keresztül vigasztal és biztat. 4. A jó életrajz egyben korrajz is, mely az események összefüggéseit is bemutatja. 5. A jól megírt életrajzba az olvasó beleéli magát (ez a „fantáziában való cselekvés”), ami azért fontos, mert ha az olvasó képzeletében már tudja, hogy mi a helyes, a valóságban is így fog eljárni. 6. Időről-időre gondolatban megismételni az olvasottakat, hogy mélyen bevésődjön az emlékezetbe. Összegezve: „Ezek után elmondhatjuk, hogy ha az élet egy nagy utazás, akkor a jó életrajzok olvasása az utazáshoz való előkészület. Minél jobban készül el valaki az útra, azaz minél jobban látja el magát az utazáshoz megkívánható védelmi eszközökkel, annál biztosabban haladhat célja felé, mely nem lehet más, mint a boldogság.”⁴³

Lezárásképp pedig: „A sorsotokat intéző Gondviselés megáldott benneteket azzal, hogy erkölcsileg nemes férfiak kezébe adta neveltetéseteket: megvan minden mód arra, hogy erkölcsi derékségre emelkedhessetek: az utat megjelöltem: *Macte nova virtute puer: sic itur ad astra!*”⁴⁴

40 Erről részletesebben lásd: Miklós 2003: Az erkölcsi jellem mint a hatékony tisztképzés záloga c. fejezet.

41 Vö. Boda 2021b, 9–10.

42 Szitnyai Elek (Berencsfalva, 1854. 08. 06. – Budapest, 1923. 04. 06.). Tanár, filozófus, a Magyar Filozófiai Társaság titkára, a Magyar Filozófiai Társaság Közleményeinek szerkesztője. A cikkben a *Tanulmányok. A magyar ifjúság és a művelt közönség számára* c. kötetére utal Vághó, mely először 1893-ban jelent meg, a második kiadás időpontja: 1905. NN 660857.

43 [Vághó] 1906a, 645.

44 [Vághó] 1906a, 646. Idézet Vergilius Aeneiséből.

A király iránti szeretet és hűség; A hazaszeretet

Az 1906. évi 6–7. összevont lapszámban két kapcsolódó témát tárgyal Vághó. Ahogy a legelső levélben korábban kifejtette, a hazaszeretetet és a királyhoz való hűséget tekinti a fegyveres erő hivatástudatának meghatározó alapjaként, ezért ha nem zárta volna le az előző levelet egy befejező gondolattal és „Mars Hungaricus” aláírással, tekinthetnénk annak szerves folytatásaként is.

A király iránti szeretet és hűség⁴⁵ három oldalas, és bár nem tartalmaz megszólítást és nincs levélre utaló bevezetése, fiataloknak íródott, akiket többes számban említ a szerző.⁴⁶ Felütése gyors, rövid logikai sorozat, ahol pár mondaton keresztül jut ez az uralkodó iránti hűség és a hazaszeretet szoros kapcsolatára utalva a *Szolgálati szabályzattól*,⁴⁷ gróf Teleki József főispán, koronaőr verssorain keresztül a Szent Koronáig és annak mindenkori viselőjéhez, a királyhoz. Itt lassít, s közel egy oldalon keresztül bizonyítja a Habsburg-ház és a magyarok szoros, a Gondviselő által elrendelt kapcsolatát, majd bemutatja az uralkodót, mint a fegyveres erők főparancsnokát. Utóbbi szerep a 19. században a magyar katonai vezetési stílusra jellemző gondoskodásra alapozott vezetés vonatkozásában különösen jelentős: eszerint az uralkodó a hadsereg atyja, ahogyan a tisztek is alárendeltjeiket nem csak vezetik, de – mint egy családban – személyes életükkel a katonai kötelemeken túl is példát mutatnak.⁴⁸

Az uralkodói eszmény ismertetését követően szól a címzettekhez, akiknek – mivel a tiszti pályát választják –, a katonai erényeket és az erkölcsi jellemet magasabb szinten kell elsajátítaniuk, s aszerint élniük, mint alárendeltjeiknek. Ezzel visszaül az *Erkölciség* című fejezetben írottakra, ugyanakkor saját koherens logikai terében is elhelyezi az intelmet, hisz kiemeli, hogy a tiszteket az uralkodó legfelsőbb hadúrként hatalmazza fel a katonák vezetésére.

A *Katonai olvasókönyv* III. fejezete (Király, korona)⁴⁹ foglalkozik az uralkodóhoz való viszonyral. A ma már kevésbé ismert Dalmady Győző⁵⁰ hazafias költeményei közül a *Lantosok éneke Mátyás menyegzőjén 1476.* című versét két Kölcsey-részlet követi (az I. Ferenc uralkodásának 40. évfordulója alkalmából írt beszédből, illetve V. Ferdinánd 1830. szeptember 28-án megtartott pozsonyi koronázása alkalmából, a Szent Koronáról írt politikai beszéd), végül Vörösmarty: *Magyarország címere* című epigrammája zárja a sort.

A hazaszeretet,⁵¹ mint a király iránti hűséggel szorosan összefüggő téma, hat oldalon keresztül kerül bemutatásra ugyanebben a lapszámban. A hazát területként, a nemzetet pedig azonos nyelven beszélők, azonos múltú, azonos érdekű és azonos

45 [Vághó] 1906b, 784–787.

46 [Vághó] 1906b, 786. Például: „A haza védelmére ajánltátok fel ifjú karotokat, annak akarjátok szentelni egész életeteket.”

47 Lásd Szolgálati szabályzat 1897, 16–17. 1. § Hivatás és általános álláskötelemek, különösen 1., 2., 4., 5., 7. pontok.

48 Vö. Boda 2023, 107–108.

49 Vághó 1886, 25–29.

50 Dalmady Győző, nemesbori és dalmadi (Kolta, 1836. 02. 11. – Budapest, 1916. 06. 30.). Jogász, megyei árvaszeréki elnök, költő, műfordító, a Kisfaludy Társaság tagja. NN 660853.

51 [Vághó] 1906b, 787–793.

törvényeket betartó közösségként jellemzi, ugyanakkor kitér arra is, hogy „kitűnő hazafiak, jó magyarok” lehetnek azok is, akiknek más az anyanyelve vagy a kultúrája, vallása – legfontosabb a nemzet egysége és ereje vonatkozásában az, hogy „gyermekükben legyen meg az érzelemnek és az akaratnak közössége”.⁵² A hazához való kötődést magától értetődőnek tartja, a hazát mint második anyát, a vele való közösséget születéstől fogva természetesnek és elválaszthatatlannak írja le.

Számos idézetet (az idézett szerzők: Kölcsey, Cicero, Seneca, Orbán Balázs, Széchenyi István) és történelmi példán vagy klasszikus mondán (Xerxész, Ariszteidész, gall és több ókori görög történet) keresztül mutat példát a hazaszeretet különböző formáira. A levelet végül egy hosszabb, Edmondo De Amicis olasz írótól származó fiktív levéllel zárja.

Vághó a citált idézeteket részben már használta a *Katonai olvasókönyvben*, melynek II. fejezete (Haza, hazaszeretet, hazafiság)⁵³ számos lírai és prózai példával szemlélteti a honszeretetet. A szerzők között Vörösmarty, Kölcsey, Hunfalvy és Garay János szerepel, a művek között pedig például a *Himnusz*, a *Szózat*, a *Honszeretet*, illetve részlet a *Parainesisből*.

Takarékosság; Engedelmisség

A 8–9. összevont lapszámban ismét két erényt, a takarékoságot és az engedelmisséget tárgyalja. A két szöveg narratív síkon nem kapcsolódik egymáshoz, a levélformátum a megszólításban („Kedves fiaim!”) és a *Takarékosság*⁵⁴ című fejezet első bekezdésében érhető utol, melyben az apa arról tájékoztatja fiait, hogy postára adta zsebpénzüket, mely ugyan nem sok, de becsületes munka árán jutott hozzá, ennél fogva a fiúknak takarékoskodniuk kell.

A hatoldalas szöveg Cicero, Cato és Deák Ferenc idézeteiken, majd Szókratész, Marcus Curius Dentatus és Caius Iulius Caesar történeteinek keresztül mutatja be a beosztással való élet, az erős jellem, a gondoskodás és az előrelátás, valamint a takarékoság hasznát. Bár a takarékoság nem expressis verbis katonai erény, számos ókori hadvezér példáján keresztül utal arra, hogy ez a tulajdonság ab ovo összeegyeztethető a fegyellemmel. Külön blokkot szentel családi, többgenerációs vagyoni kérdéseknek, idézi XIV. Lajos, Cserei Mihály és a Rotschildok történeteit, és természetesen szól a spártaiakról is. Zárásképp pedig kifejti, hogy a pazarlásból fakadó életmód volt az oka annak is, hogy őseink nem tudták megakadályozni a tatárdúlást, mert elszoktak a kemény fegyverforgatástól és csak a dőzsöléssel, szépítkezéssel foglalatostkodtak, *horribile dictu* „Egész napon át folyt a lakmározás, nem is keltek fel reggel kilenc óra előtt.”⁵⁵

Az *Engedelmisségről*⁵⁶ szóló tanácsok meglepően rövidek és kevésbé tárgyalják a fegyelmezettség és szigorú katonai engedelmisség kérdését, inkább általánosságban szól fiatalokhoz, és a társadalmi (egyház, igazságszolgáltatás, közigazgatás,

52 [Vághó] 1906b, 787.

53 Vághó 1886, 11–24.

54 [Vághó] 1906c, 901–907.

55 [Vághó] 1906c, 907.

56 [Vághó] 1906c, 907–910.

hadsereg), valamint a családi kötelemeket főként a „szófogadás” szükségességének aspektusából mutatja be. Klasszikus (például Cicero) szerzőktől kiindulva kortársakig (például John Ruskin) mutatja be röviden az engedelmesség és tekintélytiszteltet fontosságát.

Bátorság, vitézség; A jellem

A 10. lapszám a bátorság, vitézség és jellem kérdését járja körül Vághó. E meghatározó katonai erényék bemutatására 15 oldalt szán egy olyan közlésben, ahol a levélfornátum egyáltalán nem jelenik meg.

A bátorságot és vitézséget⁵⁷ egy egységen belül tárgyalja. Utal a *Szolgálati szabályzatra*, majd az alábbi módon definiálja a két erényt: „Bátorság alatt a siker reményességétől élesztett azt a vállalkozó kedvet értjük, mely minden akadály és veszély ellenére is végrehajtani törekszik azt, amit akar, vagy amit a kötelesség parancsol. A bátorságnak általában két fajtát különböztetjük meg: a személyes és erkölcsi bátorságot. A személyes bátorság azon tulajdonság, melynél fogva az ember a felismert veszéllyel is szembe száll és életét, épségét veszélyezteti; az erkölcsi bátorság pedig összes cselekvéseiben valamely jó és igaz eszme felé van irányozva s ennek szolgálatában nemcsak testi épségét, hanem azt is kockáztatja az ember, hogy embertársának bizalma, szeretete, tisztelete, becslése mind-mind áldozatul esik, ha kudarcot vall. [...] Bátor az, aki nem fél a veszedelemtől. Ki a bátrak közt kitűnik: az vitéz.”⁵⁸

A bator és vitéz fogalmain túl több kapcsolódó jellemvonást is definiál, melyeket együttesen így ábrázolhatunk (táblázatot lásd a következő oldalon):

Meghatározza a félelmet is, hasonlóan fokozatokkal, mint a bátorság esetében: „A bátorság ellentéte a félelem. A félelem a kedély indulata: kellemetlen érzet, nyugtalanság, mely a jövő veszély képzetéből ered. A félelemhez való hajlamot félelenségnek nevezzük, fokai: nyugtalanság, szorongás, aggodás, rettegés, elrémlés, kétségbeesés. A bátorság teljes hiányát, a lelki ügyefogyottságot, tehetetlenséget gyávaságnak nevezzük. A gyáva sóbálvánnyá változik és elcsügged ott, hol kitartásra volna szükség; kereket old, hol helyt állni kellene.”⁵⁹

A bátorság és félelem kapcsán hozott számos történelmi anekdota és idézet mellett a félelemmel kapcsolatban fontos lélektani megállapításokat is tesz a katonák szemszögéből. Egyrészt kiemeli, hogy az egyén félelme, az erről való beszéd és az ennek szellemében végrehajtott cselekedet a környezetére is negatív hatással van, másrészt említést tesz a csata előtti feszült lelkiállapotról – harcedzett katonák visszaemlékezéseire hivatkozva állítja, hogy ez a szorongás a csata kezdetéig tart, és az első ágyúdördülést követően elmúlik, sőt bátorsággá transzformálódik.⁶⁰

Vághó végül kifejti, hogy a bátorság a magyar lélekre jellemző egyik legősibb vonás, melyre bizonyíték a történelmünk, mely több évszázados küzdelmek sorozata, ahol a magyarok mindig bátran helyt álltak. A bátorság – az a kezdeményezőképeség,

57 [Vághó] 1906d, 1036–1043.

58 [Vághó] 1906d, 1036.

59 [Vághó] 1906d, 1039.

60 [Vághó] 1906d, 1039–1040.

2. táblázat.

A bátorság és vitézség típusai Vághó Ignácnál(A szerző szerkesztése)⁶¹

Erény		Tulajdonság	
Bátorság	Személyes bátorság	– a felismert veszély ellenére is szembeszáll – életét és épségét veszélyezteti	– reménykedik a sikerben – bízik saját erejében – életét és épségét is veszélyezteti – nem fél a veszedelemtől
	Erkölcsei bátorság	– minden cselekedete jó eszmét szolgál – életén és egészségén túl kockáztatja a saját erkölcsi megbecsültségét	
Vitéz		– kitűnik a bátrak közül	
Merész		– magasabb fokon bátor – folyamatosan bátor – többre vállalkozik, mint amennyire bízhat saját erejében, azaz kockáztat	
Vakmerő		– olyan merész, aki megfontolatlan	
Elszánt		– végsőig harcol	
Harcias		– rendelkezik a harchoz szükséges eszközökkel – keresi a harcot	
Hős		– bátorság – vitézség – merészség – elszántság	

mely egy feladat elkezdéséhez és végrehajtásához szükséges úgy, hogy a végrehajtó bízik a sikerben – minden katonai erény működéséhez szükséges alap. Kurrens felfogás szerint etikai szempontból megkülönböztethetünk természetes, mesterséges, hazaszereteten alapuló és morális katonai bátorságot. A természetes bátorság egy súlyosan veszélyes (azaz félelmet keltő) helyzetre adott ösztönös és tudatos válasz, szemben a mesterséges bátorsággal, mely tanult minták és gyakorolt fegyelem eredménye. A hazaszereteten alapuló bátorság érzelmi reakció, melynek motivációja képes elnyomni a félelem érzését, végül a morális bátorságot az akaraterő irányítja, mely valamilyen morális cél elérésére fókuszál.⁶²

A bátorság szuperlatívusza a hősiesség, ami azonban több is lehet, mint a fokozott bátorság, amennyiben a becsület vagy a hűség erényéhez kapcsolódik. A bátorság négyes etikai felosztását alkalmazhatjuk a hősiességre is. A természetes bátorság hősiessége olyan cselekedet, ami átlagos képességű emberek számára nem megismételhető (mitikus hősök, szentek, mártírok, illetve olyan egyedülálló hadvezérek, mint

61 Vö. [Vághó] 1906d, 1036–1037.

62 Vö. Boda 2021a, 69–82.

például Nagy Sándor tettei), a mesterséges bátorság hősiessége a képzettségből, felkészültségből és tehetségéből fakad (ilyen például a költő és hadvezér Zrínyi Miklós). A hazafias és a morális hősiesség különösen a közösségek hősiessége – előbbinél az érzelmi motiváció a házára, utóbbinál valamilyen általános morális célra irányul.⁶³

A következőkben Vághó *A jellemet*⁶⁴ vizsgálja, melyet így határoz meg: „A jellem szón általában véve valamely tárgynak oly vonásait, tulajdonságait értjük, melyek a tárgyat másoktól megkülönböztetik. Az embert »egyéniisége« különbségetti meg embertársaitól. Az egyéniség, lelki sajátságaink összege; fogalmában benne van lelkünknek egész tartalma, vagyis ösztöneink, vágyaink, érzelmeink, indulataink, szenvedélyeink, vérmérsékletünk, gondolozásmódunk, akaratérőnk stb. egyéniségünk, tehát jellemünk, mely összes lelki sajátságainkat magában foglalja.”⁶⁵ Azaz jellemként egy-egy ember karakterét, személyiségjegyeinek összességét érti. Kiemeli, hogy a jellem fejlődik, és ebben a fejlődésben kiemelkedő szerep jut a szülőknek és a nevelőknek, továbbá azt is, hogy tisztként alapvető feladat az alárendeltek oktatása és nevelése, következésképp a tisztjelölteknek (és későbbi tiszteknek) folyamatosan munkálkodniuk kell saját jellemük képzésén. Ehhez meghatározó az akaratérő, valamint a jó példa. Utóbbihoz a történelem és a költészet jeleseit nevezi meg, így Nagy Sándort, Themisztoklészt, Pliniust, Polübioszt, Leónidaszt, Iulius Caesart, Platont, II. Dionüszioszt vagy Burgundi Fülöpöt. Ugyanakkor aláhúzza, hogy a legjobb példa az otthonról hozott. Négy csoportban határozza meg a folyamatosan fejlesztendő jellemvonásokat és szabályokat:

3. táblázat.

Fejlesztendő jellemvonások Vághó Ignác alapján

(A szerző szerkesztése)

<i>Fejlesztendő jellemvonások</i>			
1. csoport	2. csoport	3. csoport	4. csoport
engedelmesség	vallásos hit	önállóság	igazságérzet
kötelességérzet	hitre épülő erkölcs	határozottság	önzetlenség
lelkiismeret		szilárdság	megbízhatóság

A fentieket együttesen – kiegészülve az őszinteséggel, hűséggel, bátorsággal, állhatatossággal, nyíltsággal, becsületességgel – nevezi katonai erényeknek, s utal arra, hogy a *Szolgálati szabályzat* értelmében a katonai hivatással járó kötelesség mindezen keresztül az erkölcsi jellem fejlesztése.

A kötelesség; A lelkiismeret; Munka; Állhatatosság

A novemberi szám négy erényt tárgyal, ezek bemutatásának műfaja ezúttal inkább a szónoki beszédhez áll közelebb (saját definícióként az értekezést⁶⁶ használja).

63 Vö. Boda 2021a, 83–96.

64 [Vághó] 1906d, 1043–1050.

65 [Vághó] 1906d, 1043.

66 [Vághó] 1906e, 1241.

Az első *A kötelesség*,⁶⁷ s a hatoldalas bemutatás az e témában gyakran citált Cicero-idézzel kezdődik, mely *A kötelességekről írt három könyvből* származik. A bevezető gondolatok között Vághó két tételmondatot is megfogalmaz, melyek közül az első általános érvényű: „A kötelesség olyan tartozás, melyet mindenkinek okvetlenül meg kell fizetnie, ha hitelét fönttartani, vagy pedig erkölcsi bukását kikerülni akarja.”⁶⁸ A második pedig már kifejezetten katonai megközelítést alkalmaz: „A katona oly mértékben megbízható, amily mértékben kötelességét teljesíteni megszokta és bírja.”⁶⁹

A korábbiakhoz hasonlóan számos hazai és külföldi pozitív példán, anekdotán, idézetten keresztül mutatja be a kötelességtudat fontosságát – e példákban az a közös, hogy ezúttal mindegyik katonai vonatkozású. A kötelesség a deontológiai cselekvések közé tartozik, azaz olyan elvárásnak felelnek meg, mely független a viselkedés kontextusától és következményeitől, szemben a konzekvencialista tettektől. Mint ilyen, a kötelességtudó ember nem az esetleges következmények miatt cselekszik helyesen, hanem – lévén erényes – megfelel a vele szemben támasztott elvárásoknak,⁷⁰ melyek származhatnak a közösségtől vagy lehetnek belső, morális indíttatásúak is.

A lelkiismeretet⁷¹ a kötelességérzet ikertestvéreként definiálja, mely a jellem legbiztosabb öre, az erényekre oktató belső bíró. Az önuralom forrásaként említi, mely lelkierőt biztosít, és ami a kísértésektől is megóv, így az önmegtagadás és az áldozatkészség alapja. A rövid értelmezést egy tanulságos anekdota követi.

A következő erény a *Munka*,⁷² azaz „minden komoly és rendszeres foglalkozás, mellyel hasznos célt törekszünk elérni. A munka vagy fizikai vagy szellemi, a szerint, amint az embernek testi vagy szellemi tevékenységét köti le. Célja: az élet szükségleteinek kielégítése.”⁷³ Vághó a munkavégzés társadalmi szükségességét és az egyén számára szükséges, kötelességérzetből fakadó voltát tárgyalja. Példái ezúttal kulturális és szociálintropológiai eredetűek (felsorolja a különböző országok legfontosabb exportcikkeit, szól a lappok temetési szokásairól), valamint a természetből is merít. A társadalom egyes csoportjain keresztül mutatja be, hogy mindenki munkára született, és kiáll amellett, hogy szükség van a különböző társadalmi osztályok harmóniára törekvő együttélésére. A társadalom szereplőit a közjóra irányuló munka köti össze.

A lapszámban közölt erények sorát az *Állhatatosság*⁷⁴ zárja, mely „a jellemnek egyik dísze, az erkölcsi nagyságnak egyik elengedhetetlen alkotó része s minden sikernek záloga. Az állhatatosság csatol bennünket oldhatatlan kötelékkel hazához, királyhoz, hivatásunkhoz s a zászlóhoz, melyre hűséget esküvénk: az állhatatosság ennél fogva a katona hűségének bizonyáglevelé.”⁷⁵ Háborúban egyenértékűnek találja a bátorsággal, meglátása szerint: „állhatatos vitézség nélkül nincs hősiesség

67 [Vághó] 1906e, 1236–1241.

68 [Vághó] 1906e, 1236.

69 [Vághó] 1906e, 1236.

70 Lásd Boda 2021a, 17–18.

71 [Vághó] 1906e, 1241–1244.

72 [Vághó] 1906e, 1244–1248.

73 [Vághó] 1906e, 1244.

74 [Vághó] 1906e, 1248–1249.

75 [Vághó] 1906e, 1248.

s bátor, vitéz, szívós ellenség ellen nincs győzelem”⁷⁶. Klasszikus példaként a thermopülai csatát, magyar vonatkozásként pedig Szondi György, Dobó István történetét és Zrínyi Miklós szigetvári hősiességét említi.

*A gyermeki kegyelet; A testvéri szeretet;
Az idősbek és ősök tisztelete; A barátság; Szorgalom*

A Katonaszív cikksorozat utolsó része minden korábbinál hosszabb, mindösszesen 26,5 oldal. Feltételezhető, hogy eredetileg két részletben jelenhetett volna meg, azonban elegánsabbnak tartották a fennmaradó fejezeteket az 1906. évi utolsó lapszámban megjelentetni. Az öt tárgyalt erény a szociális és családi tulajdonságok körébe tartozik, ami nemcsak a megnevezett célközönség fiatal kora miatt érvényes, hanem abban a felfogásban is, ami a hosszú 19. században a hadsereget családként értelmezi, ahol a katonai vezetők az „atyák”, a beosztott katonák pedig a „fiúk”. A tisztek erénye ebben a megközelítésben a gondoskodás, míg a beosztottaké az engedelmesség és a tisztelet.⁷⁷

Az utolsó rész első fejezete *A gyermeki kegyelet*⁷⁸ Itt visszatér az eredeti levél-formátumhoz, gondolatai a fiaihoz szólnak, akik a Ludovika Akadémia hallgatói – ezt onnan tudhatjuk, hogy a *Házi és szolgálati rendszabályból* idéz, mely szól a szülők és rokonok iránti háláról és a családi ragaszkodás szükségességéről. Példák során keresztül mutatja be a gyermeki szeretet szükségességét, szépségét és a hiányából fakadó tragédiákat. Történetei a Bibliából, Plutarkosztól, Alexandriai Philóntól, Kung Fu-cétól, Hésziodosztól származnak, megidézik indiai, egyiptomi, római, perzsa, honfoglalás kori magyar, valamint közép- és koraujkori francia történeteket. A leg-hosszabb megható elbeszélés Mária Teréziáról és a Theresianum egyik hallgatójáról, bizonyos Vukassovichról⁷⁹ szól. Mária Teréziára, mint birodalma népének anyjára utal, aki az általa alapított jótékony és nevelőintézetek lakóit „kedves fiaim”-nak nevezte. Magyar példák (Zomolyi Varga Mihály, Wesselényi Miklós, Széchenyi István, Horváth Boldizsár) során keresztül jut el József főhercegig, végül Szemere Bertalan *Atyám emlékezete* című munkáját ajánlja hasznos olvasmányul.

A gyermeki kötelességről szóló részt *A testvéri szeretet*⁸⁰ követi. Ez egy új levél, itt egy fiát szólítja meg, akinek több leány- és fiútestvérei vannak. A testvéri köteléket a szülői szeretetet közvetlenül követő érzelemként írja le: „Fordítsd minden gondolatodat arra, hogy a szeretetet, mellyel a hozzád hasonlóknak tartozol, teljes tökéletességében először szülőid iránt kezdjen nyilvánulni, azután azok iránt, kiket veled a legszorosabb rokonság köt össze: az a rokonság, melynek veled közös szülői vannak.”⁸¹ A levél a testvéri önzetlenségről, áldozatkészségről szól, melyhez névtelen magyar anekdotákat hoz példaként.

76 [Vághó] 1906e, 1249.

77 Vö. Boda 2021b, 96.

78 [Vághó] 1906f, 1377–1382.

79 Vukasovic, Josip Filip, báró (1755–1809. 08. 09.). Tényleges állományú katonatiszt, hadmérnök, legmagasabb rendfokozata császári altábornagy.

80 [Vághó] 1906f, 1382–1384.

81 [Vághó] 1906f, 1382.

Az idősbek és ősök tisztelete⁸² a következő fejezet, melyhez Cicero és Kölcsey idézetek, valamint ókori történetek sora szolgáltat példát. Ezt követően átvezet a katonai előjárók, feljebbvalók és rangban idősebbek tiszteletéhez, a nekik kijáró tekintély elismeréséhez.

A leghosszabban tárgyalt jellemvonás A barátság⁸³ melyre összesen 9,5 oldalt szánt. A barátságot a jellemesség eredményeként, a szeretet egyik formájaként írja le: „Az erény köti meg s tartja fönn a barátságot, mert benne van a teljes összhang, benne a szilárdság, benne a tartósság. Midőn az erény bennünk fölébredt s kimutatja ragyogó fényét, s ugyanezt pillantja és ismeri meg másban: feléje fordul s magába fogadja azt, amit másban lát, mitől lángra gyúl a rokonszenv vagy a barátság, ami mindegy. Mert mind a kettőnek alapja a szeretet [...].”⁸⁴ A baráti hűséget, az egymás személyiségét építő szándékot kínai, perzsa, görög, római történeteken keresztül mutatja be az előző lapszámban tárgyalt erényekhez hasonló módon, inkább szónoki beszéd műfajú írásban. Hősies tetteket, önfeláldozást említ ugyan, azonban nem tér ki a katonák közötti barátságra, sem pedig azokra a speciális viszonyokra, melyek a hivatásrendből fakadnak, ezek a l'esprit de corps és a bajtársiasság. Előbbi a közös szellemiségen és értékeken alapuló hűség a nagyobb szervezet – hadsereg – irányába, utóbbi pedig kisebb csoport felé mutató bizalmon alapuló bensőséges viszony, mely természetéből adódóan kevésbé személyes, mint a barátság.⁸⁵

Az utolsó tárgyalt erény a Szorgalom,⁸⁶ mely szintén inkább írott beszéd, mint levél. A tételmondatban visszautal a munkára: „A szorgalom, a munka iránt ernyedetlen munkássággal tanúsított szeretet. Szeretnünk kell tehát a munkát, hogy szorgalmasak lehessünk. A szorgalom nagyhatalom, sőt mindenható.”⁸⁷ Vághó tudósok, feltalálók (Newton, Kepler, Stephenson), írók (Walter Scott, Bessenyei György), császárok és hadvezérek (Vespasianus, Lüsandrosz) tetteit ismerteti követendő példa gyanánt. Mindezzel éles ellentétbe állítja és egy fleuronnal vizuálisan is elválasztja a restséget és a tunyaságot, melyekkel kapcsolatban több elrettentő példát hoz.

Összegzés

A Ludovika Akadémia három célt tűzött ki: az elméleti tudás átadását, a gyakorlati képzést és az erkölcsi nevelést. Vághó Ignác az utóbbihoz biztosított forrást, bár az erényeket bemutató, lelkesítő írásai egyértelműen szélesebb közönséget – a nemzeti haderő egészét – szólítanak meg.

A sorozat a katonai pályához nélkülözhetetlen lelki alkat összetevőit mutatja be, melyek túlmutatnak a tisztán katonai erényeken, hangsúlyozva, hogy a katona élete során mindig valamilyen közösség – család, hadsereg, társadalom – tagja.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Halotti anyakönyv, Budapest, IX. kerület, 1920. Bejegyzés száma: 3499.

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár AKVI 31257.

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár FÜV 517 d.

Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 8 (19) (1881. 09. 04.): 121.

Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 8 (27) (1881. 11. 21.): 183.

Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 9 (3) (1882. 02. 02.): 22.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 10 (29) (1883. 10. 30.): 251.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 16 (46) (1889. 08. 17.): 309.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 16 (53) (1883. 09. 13.): 352.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 22 (18) (1895. 04. 28.): 80.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 22 (27) (1895. 06. 29.): 137.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 24 (16) (1897. 04. 24.): 68.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 24 (37) (1897. 09. 04.): 168.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 28 (23) (1901. 05. 15.): 115.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 28 (38) (1901. 08. 24.): 186.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 35 (26) (1908. 08. 18.): 216.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 36 (15) (1909. 04. 28.): 141.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 39 (37) (1912. 10. 31.): 368.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 40 (69) (1913. 12. 27.): 704.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 42 (41) (1915. 05. 05.): 481.
 Rendeleti Közlöny a magyar királyi Honvédség számára, 43 (142) (1916. 11. 18.): 2911.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Boda Mihály 2018. A hivatás és a katonai hivatás története és elemei. *Hadtudomány*, 28 (3–4): 135–155.
<https://doi.org/10.17047/HADTUD.2018.28.3-4.135>
- Boda Mihály 2021a. A katonai erények. *Hadtörténelmi példákkal szemléltetett katonai etikai elmélet*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Boda Mihály 2021b. A katonai erények változása a 19. században Nyugat-Európában és Magyarországon. *Hadtudományi Szemle*, 14 (3): 89–104.
<https://doi.org/10.32563/HSZ.2021.3.7>
- Boda Mihály 2023. A katonai erények története. *Katonai személyiségjegyek Nyugat-Európában és Magyarországon az ókortól a 20. század végéig*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Dezséri Bachó László (szerk.) 1930. *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest: Ludovika Akadémia.
- Istvánffy Miklós 1899. A Ludovika Akadémia Közlönyének munkatársai. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 26 (6–7): 610–709.
- Miklós Zoltán 2003. A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia nevelési értékrendjének változása 1872 és 1944 között. *Ad acta. A Hadtörténelmi Levéltár évkönyve*.
<https://mek.oszk.hu/04900/04928/html/>
- Négyesi Lajos 2021. *Ludovika*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- NN [Nemzeti Névtér]. Személynévtér. <https://magyarnemzetinevter.hu/person/>
- Szabó József János 1995. A katonai gondolkodás főbb vonásai az első világháború előtt és alatt. In: Ács Tibor (szerk.): *A magyar katonai gondolkodás története. Tanulmánygyűjtemény*. Budapest: Zrínyi. 107–125.
- Szinnyei József 1891. *Magyar írók élete és munkái*. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/>.
- Szolgálati szabályzat a magyar királyi honvédség számára. Első rész. 1897. Budapest: Pallas.
- Vághó Ignác (szerk.) 1886. *Katonai olvasókönyv a magy. kir. honvédség iskolái számára*. Nagykanizsa: Fischel Fülöp.
- [Vághó Ignác] 1906a. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (5): 638–646.
- [Vághó Ignác] 1906b. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (6–7): 787–793.
- [Vághó Ignác] 1906c. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (8–9): 901–910.
- [Vághó Ignác] 1906d. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (10): 1036–1050.
- [Vághó Ignác] 1906e. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (11): 1236–1249.
- [Vághó Ignác] 1906f. Katonaszív. *Ludovika Akadémia Közlönye*, 33 (12): 1377–1403.